

ОРЛЕНКО М. І.,
аспірант кафедри екологічного права
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

УДК 349.6 (477)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОЗВІЛЬНОЇ СИСТЕМИ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ НАДР В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано особливості екологічного управління в межах дозвільної системи у сфері використання та охорони надр в Україні, охарактеризовано систему, ієрархію та повноваження органів загальної та спеціальної компетенції у досліджуваній сфері. Автором розглянуто питання реформування органів спеціальної компетенції з метою усунення дублювання їх повноважень та розмежування функцій здійснення державного нагляду (контролю) у сфері використання та охорони надр.

Ключові слова: *надра, спеціальний дозвіл, організаційно-правове забезпечення, компетенція, повноваження, екологічне управління.*

В статье проанализированы особенности экологического управления в пределах разрешительной системы в сфере использования и охраны недр в Украине, охарактеризованы система, иерархию и полномочия органов общей и специальной компетенции в исследуемой сфере. Автором рассмотрены вопросы реформирования органов специальной компетенции с целью устранения дублирования их полномочий и разграничения функций осуществления государственного надзора (контроля) в сфере использования и охраны недр.

Ключевые слова: *недра, специальное разрешение, организационно-правовое обеспечение, компетенция, полномочия, экологическое управление.*

The paper analyzes the peculiarities of ecological management within the permitting system in the sphere of mineral resources use and protection in Ukraine, analyzes the system, hierarchy and authority of general and special competence bodies in the researched sphere. The author examines the issues of reforming the bodies of special competence in order to eliminate duplication of their powers and differentiate the functions of exercising state supervision (control) in the sphere of use and protection of mineral resources.

Key words: *mineral resources, special permit, organizational and legal support, competence, powers, ecological management.*

Вступ. Протягом останніх років розвитку правової системи в Україні постійно здійснювалося реформування системи органів управління у сфері використання надр. Однак, незважаючи на численні спроби оптимізувати систему екологічного менеджменту, постійно виникали проблеми дотримання балансу екологічної, економічної і соціальної складових частин сталого розвитку, забезпечення раціонального використання природних ресурсів поряд із утвердженням економічної стабільності у державі. Зазначимо, що ліквідація Державного комітету України по геології і використанню надр, численні реформування Міністерства екології та природних ресурсів, – все це спрямовувалося на пошук оптимального механізму здійснення контролю у сфері використання надр, зокрема створення належно організованої дозвільної системи у сфері використання надр.

Питання організаційно-правового забезпечення у сфері екології досліджувалися рядом вчених-правників, кожен із яких сформулював власну концепцію екологічного управління. Так, О.С. Колбасов розробив теорію консолідації, яка викликана необхідністю правильного застосування державою та її органами об'єктивних законів природи і забезпечення екологічної безпеки теперішніх і майбутніх поколінь [1, с. 176]. Натомість, В.В. Петров запропонував еколого-економічну модель управління, на основі якої була розроблена концепція управління якістю навколишнім природнім середовищем [2, с. 145–148]. В основу принципово нової моделі системи екологічного управління, запропонованої Ю.С. Шемшученком, були покладені такі принципи державного управління: функціонування на відповідній правовій основі; відповідальність держави перед громадянами; відмова від споживацького ставлення людини до природи; формування дбайливого ставлення людини до природи [3, с. 42]. С.О. Боголюбов розробив концепцію впливу [4, с. 65]. М.В. Краснова розглядає екологічне управління як правову категорію, що узагальнено вбирає в себе всі існуючі поняття, які відбивають видову характеристику сфер регулювання екологічних правовідносин і означає «екологічне домоуправління» – планетарне, регіональне, національне, місцеве, локальне (об'єктне) [5, с. 11]. Значний внесок у дослідження правового регулювання у сфері екології, в т. ч. у сфері використання надр, зробили В.І. Андрейцев, Г.О. Білявський, Р.С. Кірін, В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, А.С. Євстігнєєв.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасного стану організаційно-правового забезпечення та визначення шляхів вдосконалення нормативно-правового регулювання дозвільної системи у сфері використання та охорони надр. Завданнями статті є: виокремити наукові підходи до розуміння організаційно-правового забезпечення у сфері екології; визначити співвідношення категорії організаційно-правового механізму дозвільної системи у сфері використання надр та категорії екологічного управління; здійснити класифікацію органів державної влади у сфері використання надр, визначити особливості таких органів із урахуванням їх повноважень щодо надання спеціальних дозволів на використання надр.

Результати дослідження. Дозвільна система у сфері використання надр потребує модернізації у зв'язку з розумінням цінності надр для економічного, екологічного та соціального розвитку держави в майбутньому. Для повного розуміння досліджуваного питання вважаємо, що необхідно розглянути поняття «організаційно-правове забезпечення», а вже далі перейти до ґрунтовної характеристики змісту і складових частин організаційно-правового забезпечення дозвільної системи у сфері використання надр.

На сьогодні існує декілька основних наукових підходів, що розглядають організаційно-правове забезпечення у сфері екології як: 1) процес регулювання як державного управління (А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Расіна, Л.Ю. Гордієнко) [6, с. 332]; 2) можливість адаптувати конкретні способи правового регулювання відповідно до фактичних змін екології (В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін) [7, с. 86]; 3) ототожнення організаційно-правового забезпечення у сфері екології з тектоєкологією – наукою про екологічне управління (Г.О. Білявський) [8, с. 49]; 4) типи функціональної діяльності спеціально уповноважених організаційних державних структур, інших інституцій, спрямованих на здійснення організації координації, розпорядження, погодження, інформування, ліцензування, сертифікації, контролю, інших функціонально-розпорядчих дій і санкціонування з метою забезпечення дотримання усіма юридичними і фізичними особами, державою вимог, норм і нормативів екологічної безпеки (В.І. Андрейцев) [9, с. 35–36]; 5) організаційно-правовий механізм, який є сукупністю складових елементів, що утворюють організаційну основу, система управлінських структур та практичні заходи (Л.Л. Приходченко) [10, с. 61].

Аналізуючи викладені позиції, вважаємо, що на сьогодні поняття «організаційно-правове забезпечення» не знаходить свого єдиного розуміння. Найбільш оптимальним та прийнятним є визначення системи екологічного управління, запропоноване М.В. Красновою, яка зазначає, що система екологічного управління – це визначені законодавством та впроваджена в практику сукупність організаційних структур, діяльності та відповідних ресурсів і методів

для формування, здійснення, аналізу й актуалізації екологічної політики з метою сталого природокористування, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки [5, с. 14].

Отже, теоретична та практична неузгодженість цього поняття тягне за собою постійні реорганізації, оптимізації, ліквідації органів державної влади, на які покладені функції екологічного менеджменту. На нашу думку, на сьогодні бажано законодавчо визначити поняття екологічного управління та визначити його мету і завдання: забезпечення належного стану навколишнього природного середовища та, як наслідок, забезпечення екологічної безпеки. На основі вищевикладених позицій вважаємо, що організаційно-правовий механізм дозвільної системи у сфері використання надр є вужчою категорією, ніж екологічне управління, оскільки включає в себе лише визначену нормативно-правовими актами систему органів державної влади (екологічне управління ж передбачає і діяльність таких органів – функціонально-правовий аспект), на які покладені дозвільні і контрольні повноваження у сфері забезпечення раціонального використання надр, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки.

Досліджуючи систему органів державної влади, що здійснюють управління дозвільною системою у сфері використання надр в частині видачі, переоформлення, продовження строку дії, припинення дії дозволів і контроль за здійсненням відповідних дій, зауважимо, що структура таких органів є розгалуженою, однак основною проблемою, на наш погляд, є розмежування повноважень у світлі перманентного реформування органів державної влади, що здійснюють екологічне управління. Основні зв'язки між цими органами будуються в силу положень Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 р.» [11], де першим принципом державної екологічної політики визначено посилення ролі екологічного управління в системі державного управління України з метою досягнення рівності трьох складових частин розвитку (економічної, екологічної, соціальної), яка зумовлює орієнтування на пріоритети сталого розвитку.

У юридичній літературі традиційно органи державної влади поділяються на органи загальної та спеціальної компетенції [12, с. 158; 13, с. 74–76]; водночас у законодавстві чітко не визначено, які органи належать до органів загальної компетенції дозвільної системи у сфері використання та охорони надр. Розглядаючи систему органів у досліджуваній сфері, вкажемо, що до органів загальної компетенції відносимо Верховну Раду України, Президента України, Кабінет Міністрів України (далі – КМУ), місцеві державні адміністрації. Крім цього, органи місцевого самоврядування належать до органів загальної компетенції (органи самоврядні). До органів спеціальної компетенції належить Міністерство екології та природних ресурсів, Державна екологічна інспекція, Державна служба геології та надр України, Державна служба гірничого нагляду і промислової безпеки (реорганізована Державна служба з питань праці), інші органи державної влади.

Так, Верховна Рада України, згідно зі ст. 7 Кодексу України про надра (далі – КупН), здійснює законодавче регулювання гірничих відносин; визначення основних напрямів державної політики у галузі геологічного вивчення, використання і охорони надр; вирішення інших питань у сфері регулювання гірничих відносин відповідно до Конституції України. Водночас Верховна Рада України заслуховує звіти КМУ з указаних питань та приймає щодо них відповідні рішення [14].

У межах своїх повноважень Президент України головує на засіданнях Ради національної безпеки і оборони України та своїми указами схвалює її рішення з питань додержання законодавства про надра [14, с. 427]. Прикладом такого рішення є Указ Президента «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 03 лютого 2010 р. «Про заходи щодо підвищення ефективності державного управління у галузі геологічного вивчення і використання надр» [15].

Наразі в частині дозвільної системи у сфері використання надр розширилися повноваження КМУ. До відання КМУ, в силу ст. 8 КупН, віднесено здійснення державного контролю за геологічним вивченням, використанням та охороною надр, а також за утворенням та використанням техногенних родовищ і переробкою мінеральної сировини,

інші повноваження. КМУ впливає на здійснення організаційно-правового забезпечення у сфері використання надр (враховуючи Постанову КМУ «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» [17], якою суттєво змінено склад центральних органів виконавчої влади, що здійснюють екологічне управління в цілому та у сфері використання надр зокрема). Прикладом рішень КМУ, що безпосередньо стосуються дозвільної системи у сфері використання та охорони надр в Україні, є постанови КМУ «Про затвердження Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами» [18], «Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами» [19].

Місцеві державні адміністрації також наділені певними повноваженнями у межах дозвільної системи у сфері використання надр. Зокрема, відповідно до ст. 16 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» [20], ці органи в межах повноважень, визначених Конституцією і законами України, здійснюють на відповідних територіях державний контроль за використанням та охороною земель, лісів, надр, води, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та інших природних ресурсів. Відповідно до ст. 21 КУпН, надра у користування для видобування прісних підземних вод і розробки родовищ торфу надаються без гірничого відводу на підставі спеціальних дозволів, що видаються після попереднього погодження з обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями. Наприклад, рішенням Київської міської державної адміністрації від 17 листопада 2015 р. погоджено надання товариству з обмеженою відповідальністю «Ріал Істейт Ф.К.А.У» надр у користування з метою геологічного вивчення, у т. ч. дослідно-промислової розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення (підземних вод), за допомогою однієї артезіанської свердловини, розташованої на території підприємства за адресою: вул. Берковецька, 6, Святошинського району міста Києва [21].

Зауважимо, що згідно зі ст. 9-1 КУпН, до компетенції обласних рад належить погодження надання надр у користування з метою геологічного вивчення і розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення, а також для цілей, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин. Повноваження в межах дозвільної системи у сфері використання надр мають і органи місцевого самоврядування. Наприклад, рішенням Сарненської районної ради Рівненської області № 1005 погоджено надання товариству з обмеженою відповідальністю «Граніт Полісся» спеціального дозволу на розробку з метою геологічного вивчення гранітів на ділянці «Олексіївська-2» [22]. Також як приклад можуть слугувати рішення міських, районних, обласних рад про надання земельних ділянок в оренду для потреб використання надр.

Отже, спрямованість діяльності органів загальної компетенції зумовлена метою нормативно-правового регулювання діяльності уповноважених на використання надр суб'єктів. Основна мета діяльності таких органів – усунути прогалини у законодавстві, забезпечувати попередження виникнення суперечностей у законодавстві та правозастосовній практиці.

Повноваження органів державної влади спеціальної компетенції у межах дозвільної системи щодо використання та охорони надр визначені у ст. 1-3 КУпН, в Гірничому законі України [23], в Законі України «Про державну геологічну службу України» [24], а також у відповідних положеннях про Державну екологічну інспекцію, про Державну службу геології та надр, про Державну службу з гірничого нагляду та промислової безпеки [25; 26].

Розглядаючи повноваження Міністерства екології та природних ресурсів України, зазначимо, що це міністерство забезпечує нормативно-правове регулювання з питань щодо: обліку робіт і досліджень, пов'язаних із геологічним вивченням надр; виконання робіт зі стандартизації, метрології, за результатами проведення сертифікації у сфері геологічного вивчення, охорони та використання надр, у т. ч. щодо правил нормативного забезпечення геологічного вивчення надр; порядку погодження надання надр у користування, забезпечує у сфері державного нагляду (контролю) за дотриманням природоохоронного законодавства нормативно-правове регулювання з питань щодо взаємодії з Державною службою геології та надр України (Держгеонадрами) та іншими органами державного контролю. Міністерство екології та природних ресурсів України забезпечує нормативно-правове регулювання

з питань порядку погодження надання надр у користування, стадій геологорозвідувальних робіт, порядку організації та здійснення розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення. Такі повноваження визначені в Положенні про Міністерство екології та природних ресурсів України, яке затверджене відповідною постановою КМУ [27].

Відповідно до п. 3 постанови КМУ «Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України», передбачається, що на цей орган покладається реалізація державної політики у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр. Водночас ні в цьому Положенні, ні в постанові КМУ «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» не уточнюється, на кого ж покладаються повноваження з охорони надр. Згідно з положеннями Постанови КМУ «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», утворено Державну службу України з питань праці шляхом злиття Державної інспекції з питань праці та Державної служби гірничого нагляду та промислової безпеки і покладено на Службу, що утворюється, функції з реалізації державної політики, які виконували органи, що припиняють свою діяльність (крім функцій із реалізації державної політики у сфері охорони надр).

Зауважимо, що Указ Президента України «Про Положення про Державну службу гірничого нагляду та промислової безпеки України» досі є чинним і існує поряд з новоприйнятою Постановою КМУ «Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці» [28] та Постановою КМУ «Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України». Тобто виникла доволі дивна ситуація, адже реорганізація, згідно з вимогами Цивільного кодексу України [29], передбачає припинення юридичної особи (в даному разі юридичної особи публічного права). Виходить, що Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки ліквідується, однак, всупереч положенням зазначеної Постанови КМУ, все ще продовжує своє існування. Більше того, якщо Державна служба з гірничого нагляду і промислової безпеки все ж таки ліквідується, невідомо, який державний орган уповноважений реалізувати державну політику у сфері охорони надр. Ці повноваження безпосередньо включаються і до функціонально-правового забезпечення дозвільної системи у сфері використання надр, оскільки передбачають перевірку дотримання вимог спеціальних дозволів на користування надрами. Ми вважаємо, що такі функції повинні покладатися на єдиний визначений центральний орган виконавчої влади – на Державну службу геології та надр України.

Повноваження в межах дозвільної системи у сфері використання надр також здійснює Державна екологічна інспекція. Згідно з Постановою КМУ «Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України» [31], цей центральний орган виконавчої влади виконує такі повноваження, що стосуються дозвільної системи у сфері використання надр: 1) здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням вимог законодавства щодо наявності дозволів, лімітів та квот на спеціальне використання природних ресурсів, дотримання їх умов; 2) складає протоколи про адміністративні правопорушення та розглядає справи про адміністративні правопорушення, накладає адміністративні стягнення у випадках, передбачених законом; 3) надає центральним і місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування приписи щодо зупинення дії чи анулювання в установленому законодавством порядку дозволів, ліцензій, сертифікатів, висновків, рішень, лімітів, квот, погоджень, свідоцтв на спеціальне використання природних ресурсів; 4) звертається до суду із позовом щодо обмеження чи зупинення діяльності підприємств і об'єктів незалежно від їх підпорядкування та форми власності, якщо їх експлуатація здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, вимог дозволів на використання природних ресурсів тощо.

Державна служба з геології та надр України є спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері забезпечення раціонального використання надр та є основним дозвільним органом у сфері використання надр, оскільки має такі повноваження у цій сфері: 1) дає у встановленому порядку спеціальні дозволи на: геологічне вивчення родовищ корисних копалин; геологічне вивчення, в т. ч. дослідно-промислову розробку родовищ корисних

копалин; видобування корисних копалин; 2) зупиняє та анулює в установленому порядку дію спеціальних дозволів на користування надрами, поновлює їх дію; 3) здійснює переоформлення спеціальних дозволів на користування надрами, внесення до них змін та видачу дублікатів, продовжує термін дії спеціальних дозволів на користування надрами; 4) у межах своїх повноважень розглядає справи про адміністративні правопорушення та накладає адміністративні стягнення; проводить перевірки, за результатами яких складає акти, видає приписи щодо усунення фактів порушень вимог нормативно-правових актів; 5) має право зупинити діяльність підприємств, установ та організацій, що здійснюють геологічне вивчення та використання надр без спеціальних дозволів та ліцензій або з порушенням умов, передбачених цими дозволами чи ліцензіями; 6) інші повноваження.

Потрібно врахувати, що Порядок здійснення державного геологічного контролю Держгеонадрами України та його територіальними органами раніше було унормовано Положенням «Про затвердження Порядку здійснення державного геологічного контролю» [31], яке наразі втратило чинність; нового Положення йому на зміну не було прийнято, тож здійснення геологічного контролю не знаходить свого детального регулювання у чинному законодавстві. Тому наразі є необхідність у прийнятті нового Положення про порядок здійснення державного геологічного контролю. Необхідно врахувати і положення ст. 61 КУпН, де визначено, що державний геологічний контроль здійснює Державна служба геології та надр України (ч. 1 ст. 61 КУпН), державний нагляд за веденням робіт з геологічного вивчення надр, їх використанням та охороною, а також використанням і переробкою мінеральної сировини (державний гірничий нагляд) здійснюється Державною службою з питань праці (ч. 2 ст. 61 КУпН), державний контроль за використанням і охороною надр здійснює Державна екологічна інспекція України (ч. 3 ст. 61 КУпН).

Погоджуємося з думкою А.С. Євстігнєва, який у контексті реалізації Держгеонадрами (в т. ч. і в дозвільній системі у сфері використання надр) своїх контрольних повноважень зазначає, що жодних конкретних норм, які б визначали порядок реалізації контрольних повноважень Держгеонадр, положення про них не містить [32, с. 254]. Незважаючи на декларування в Положенні порядку здійснення державного геологічного контролю, слід констатувати, що конкретних дієвих механізмів здійснення державного геологічного контролю таке Положення не містить.

Із викладеного випливає, що в межах дозвільної системи Державна служба геології та надр України наразі є єдиним органом, на який покладаються функції у сфері видачі дозволів на користування надрами. Водночас він позбавлений законодавчої можливості діяти в державних інтересах в частині здійснення контролю за дотриманням умов тих дозволів, який цей орган видає, в силу прогалин у екологічному законодавстві.

Ще одним органом спеціальної компетенції, який виконує повноваження у межах дозвільної системи у сфері використання надр, є Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки. Положення, яке регулює його діяльність, є чинним, а тому цей орган і далі повноцінно функціонує, незважаючи на створення Державної служби з питань праці, де відповідний підрозділ ще не створений і, відповідно, не функціонує.

Зазначимо, що, згідно з Положенням про Державну службу гірничого нагляду та промислової безпеки, даний орган здійснює нагляд за дотриманням умов спеціальних дозволів на користування надрами в частині державного гірничого нагляду, а також видає у передбачених законом випадках дозволи на початок виконання робіт підвищеної небезпеки та початок експлуатації (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки та контролює дотримання умов дії дозволів; гірничі відводи для розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення, будівництва та експлуатації підземних споруд та інших цілей, не пов'язаних із видобуванням корисних копалин; погоджує видачу спеціальних дозволів на користування надрами; зупиняє, припиняє, обмежує експлуатацію підприємств, окремих виробництв, цехів, дільниць, робочих місць, будівель, споруд, приміщень та інших виробничих об'єктів, виготовлення та експлуатацію машин, механізмів, устаткування, транспортних та інших засобів виробництва, виконання певних робіт, у т. ч. пов'язаних

із користуванням надрами, застосуванням нових небезпечних речовин, реалізацію продукції шляхом видачі розпорядчого документа про заборону, зазначеного у випадках, передбачених законодавством, а також анулює видані дозволи і ліцензії до усунення порушень, які створюють загрозу життю працівників; надсилає подання про зупинення та анулювання дії спеціальних дозволів на користування надрами, що визначено Положенням про Державну службу гірничого нагляду та промислової безпеки України.

З цього випливає, що повноваження даного органу у межах дозвільної системи у сфері використання надр є дуже широкими, а тому недоцільною стане реорганізація цього органу в Державну службу України з питань праці. Вважаємо, що існування цього органу випробуване часом, і питання поліпшення його роботи не залежить від того, як цей орган називатиметься, важлива лише цільова спрямованість діяльності такого органу, що, на наш погляд, навряд чи буде враховуватися у разі його реорганізації в Державну службу з питань праці.

Крім цього, певні повноваження у дозвільній системі щодо використання надр здійснює і Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, яка в межах своїх повноважень: здійснює землеустрій, у т. ч. забезпечує проведення державної інвентаризації земель; забезпечує створення, формування і ведення Державного фонду документації із землеустрою; здійснює державний нагляд у сфері землеустрою [33].

Висновки. Отже, на підставі вищевикладеного можна зробити висновок про необхідність дотримання балансу між державними, суспільними і приватними інтересами у реформуванні органів державної влади, що здійснюють повноваження в межах дозвільної системи у сфері використання надр. Станом на сьогодні, з огляду на ті проблеми, що нами висвітлені стосовно організаційно-правового забезпечення дозвільної системи у сфері використання та охорони надр, даний баланс не дотримується. Зокрема, продовжують одночасно діяти взаємозамінючі нормативно-правові акти, а саме: Указ Президента України «Про Положення про Державну службу гірничого нагляду та промислової безпеки України» та новоприйнята Постанова КМУ «Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці», що спричиняє значні правові колізії. Також існує ряд суперечностей у частині розмежування повноважень між органами спеціальної компетенції у досліджуваній сфері. Вважаємо, що усунення цих проблем можливе завдяки комплексній нормотворчій роботі, що полягатиме у внесенні відповідних змін до чинного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Колбасов О.С. Экология: политика-право. М., 1976. 229 с.
2. Петров В.В. Правовая охрана природы в СССР. М.: Юрид. лит., 1984. 384 с.
3. Шемшученко Ю.С., Краснова М.В., Кулинич П.Ф., Малишева Н.Р. Екологічне право України. Академічний курс: підручник. Київ: Юридична думка, 2008. 720 с.
4. Боголюбов С.А., Кичигин Н.В., Сиваков Д.О. Экологическое право: конспект лекций. М.: Проспект, 2010. 224 с.
5. Краснова М. Екологічне управління: науково-методологічні та правові питання. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Юридичні науки». Київ, 2016. Вип. 2 (103). С. 9–14.
6. Мельник А.Ф., Оболенський О.Ю., Расіна Ю.А., Гордієнко Л.Ю. Державне управління: навч. посіб. К.:Знання, 2004. 342 с.
7. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Білявський Г.О. Екологічне управління: підручник. К.: Либідь, 2004. 432 с.
8. Білявський Г.О., Фурдуй Р.С., Костіков І.Ю. Основи екології: підручник. К.: Либідь, 2005. 408 с.
9. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: навч. та науково-практ. посіб. К.: Знання-Прес, 2002. 332 с.
10. Приходченко Л.Л. Організаційно-правовий механізм забезпечення ефективності державного управління: теоретико-методологічні засади. Теорія та практика державного управління. 2009. Вип. 1. С. 59–65.

11. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 р.: Закон України від 21 грудня 2010 р. № 2818-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 26. С. 1284. Ст. 218.
12. Малиновський В.Я. Державне управління: навч. посіб. К.: Атіка, 2003. 576 с.
13. Адміністративне право: підручник / за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. Харків: Право, 2013. 654 с.
14. Кодекс України про надра: Закон від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 36. Ст. 340.
15. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 03 лютого 2010 р. «Про заходи щодо підвищення ефективності державного управління у галузі геологічного вивчення і використання надр»: Указ Президента № 90/2010. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/90/2010?info=1>.
16. Краснова М.В., Позняк Е.В., Коваленко Т.П. Правові форми екологічного контролю: навч. посіб. К.: Алерта, 2012. 760 с.
17. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 442. Офіційний вісник України. 2014. № 74. С. 57. Ст. 2105.
18. Про затвердження Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами: від 30 травня 2011 р. № 594. Офіційний вісник України. 2011. № 44. С. 62. Ст. 1783.
19. Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 615. Урядовий кур'єр. 2011. № 130.
20. Про місцеві державні адміністрації: Закон від 09 квітня 1999 р. № 586-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 20. Ст. 190.
21. Про погодження надання товариству з обмеженою відповідальністю «Ріал Істейт Ф.К.А.У» надр у користування з метою геологічного вивчення, у тому числі дослідно-промислової розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення (підземних вод), за допомогою однієї артезіанської свердловини, розташованої на території підприємства за адресою: вул. Берковецька, 6 Святошинського району міста Києва: Рішення Київської міської державної адміністрації від 17 листопада 2015 р. URL: <https://kyivcity.gov.ua/news/31105.html?PrintVersion>.
22. Про погодження надання товариству з обмеженою відповідальністю «Граніт Полісся» спеціального дозволу на розробку з метою геологічного вивчення гранітів на ділянці «Олексіївська-2»: Рішення Сарненської районної ради № 1005 від 23 вересня 2010 р. URL: <http://sarnyrrada.gov.ua/taxonomy/term/23/0?page=193>.
23. Гірничий закон України: Закон від 06 жовтня 1999 р. № 1127-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 50. Ст. 433.
24. Про державну геологічну службу України: Закон від 04 листопада 1999 р. № 1216-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 51. Ст. 456.
25. Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1174. Офіційний вісник України. 2016. № 3. С. 284. Ст. 192.
26. Про Положення про Державну службу гірничого нагляду та промислової безпеки України: Указ Президента України від 06 квітня 2011 р. № 408/2011. Офіційний вісник України. 2011. № 29. С. 169. Ст. 1241.
27. Про затвердження Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 січня 2015 р. № 32. Офіційний вісник України. 2015. № 10. С. 14. Ст. 266.
28. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96. Офіційний вісник України. 2015. № 21. С. 201. Ст. 584.

29. Цивільний кодекс України: Закон від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. Ст. 356.

30. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275. Офіційний вісник України. 2017. № 36. С. 73. Ст. 1131.

31. Про затвердження Порядку здійснення державного геологічного контролю: постанова Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2011 р. № 1294. Офіційний вісник України. 2011. № 97. Ст. 3554.

32. Євстігнєєв А.С. Правові проблеми здійснення державного нагляду (контролю) за забезпеченням екологічної безпечності спеціального надрокористування в Україні. Часопис Київського університету права. 2014. № 2. С. 253–256.

33. Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 15. Офіційний вісник України. 2015. № 7. С. 79. Ст. 164.

